

Sørum-Speilet

I dette nummeret:

Bokmelding:

**”Det tok vi oss bare til..”
En sosialantropologisk
studie av bruken av
Glomma på Sørumsand**

Kristian Lieungh:

**Oppvekst på Melvold i
Frogner i
mellomkrigs-tida
Del 52: Stabburet**

**Etterlysning: Gammelt
utstyr til linproduksjon**

Sørum i 1743 (12):

**Fiskevær, kilder, bækker
og moradse**

Kaare Svarstad:

**Rusleturen til Vestby 24.
mai**

J. Gjærum: Akershus

**fylkes veghistorie;
Blaker og Sørum, del 6**

Svein Sandnes:

Kåre Sæther til minne

<http://sorum.historielag.no>

Kjære medlem,

Ikke overraskende vil det gamle våningshuset på Svarstad i den kulturminneplanen som snart kommer regnes som Sørum's mest bevaringsverdige bygning. Historielaget har fått 180.000 kroner av Akershus fylkeskommune for å gjennomføre en profesjonell dokumentasjon av huset. Denne vil først bli gjennomført i oktober, men 9. juli gjennomførte arkitekten som skal foreta dokumentasjonen en første befaring av eiendommen sammen med en representant for Riksantikvaren og en representant for Akershus fylkeskommune.

Alle kunne registrere at forfallet er kommet langt.

Taket har på enkelte steder rast sammen. Ekte hussopp florerer. Fuktigheten tærer på gulvene. Inventaret er robbet. Det er et trist syn. Men likevel kunne Riksantikvarens mann fortelle at bygningen, som er oppført på 1750-tallet, hadde konstruksjonsdetaljer han aldri tidligere hadde sett i Norge. Det var et for sin tid unikt hus proviantforvalter Johan Lorentz Brochmann fikk satt opp, med en grunnflate på hele 230 kvadratmeter.

For en amatør kan det se ut som en håpløs oppgave å restaurere bygningen. Historielagets tidlige anslag på at dette arbeidet ville komme på 3 millioner kroner, kan raskt vise seg å være for lavt. ”Hadde vi enda gjort noe med taket for ti eller femten år si’a, kunne bygningen vært redda,” sier mange. ”Nå er det bare å rive.”

En skal imidlertid ikke lenger unna enn til Blaker Skanse, hvor Artilleribygningen, bygd omtrent samtidig som hovedbygningen på Svarstad, i 1915 var i en vel så dårlig forfatning. Det samme gjaldt Kruttårnet. Og hva med Kommandantboligen, som ble totalskadet av brann i 1973? Står ikke den der i dag som et verdig kulturminne, selv om knapt en eneste stakk er opprinnelig fra 1811?

Om hovedbygningen på Svarstad kan bevares eller ikke, er først og fremst et spørsmål om penger. Det kan ikke kreves av den nye eieren å bekoste restaureringen. Heller ikke Blaker og Sørum historielag kan ta et så stort økonomisk ansvar.

Det er opp til myndighetene om bygningen skal fredes eller ikke som den nå står. Dersom en vedtar å frede bygget, må alle gode krefter lokalt samle seg for å gjennomføre en så skånsom restaurering som mulig. Med offentlige midler.

Artikler nr. 4 – 2007
– 13. årgang

Sørumsand som hovedoppgave

Gunn Gallavara er fra Alta. Hun forteller i sin hovedoppgave i sosialantropologi fra november 2001 at hun fra oppveksten var preget av at hennes foreldre i den opphissete debatten om utbygging av Alta-vassdraget nektet å ta entydig stilling.

Som hovedoppgave valgte hun å undersøke hvordan ulike miljøer på Sørumsand forholdt seg til Glomma som naturressurs og tidligere arbeidsplass for fløtere. Fra november 1998 til desember 1999 besøkte hun Sørumsand i snitt to ganger i uka. Dessuten leide hun en hybel hos ei eldre dame på Sørumsand i to perioder på til sammen fire og en halv måned. Hybelen egnert seg imidlertid ikke for å ta imot informanter, så hun benyttet biblioteket på Sørumsand som ”kontor”.

Hun nevner i hovedoppgaven sju ”navngitte” informanter, men studien er likevel basert på aktiv deltaking i den daglige aktiviteten på Sørumsand, særlig i tilknytning til aktivitetene på Bingsfossstranda. To av informantene er tidligere tømmerfløtere. En tredje har hatt sommerjobb på lensene. To av informantene er aktive i lag og foreninger på Sørumsand. Mens de to siste ”vanlige” brukere av elva.

I sammendraget beskriver Gunn Gallavara prosjektet slik: ”Avhandlinga belyser forholdet mellom mennesker og natur med utgangspunkt i elva Glomma. Feltarbeid er gjort i den Øst-norske bygda Sørumsand hvor jeg viser hvordan ei gruppe innbyggere med sterke relasjoner til elva persiperer, konstruerer, rekonstruerer og vedlikeholder aktiviteter, identitet og tilhørighet knytta til elva og elvelandskapet.”

Gunn Gallavara deler brukerne i to kategorier: for det første dem som har hatt elva som arbeidsplass, for det andre dem som bruker området til fritidsaktiviteter. Hun registrerer at de første ikke ser på elva som et naturlig urørt område, men som en del av samfunnsstrukturen, en arbeidsplass. For fritidsbrukerne er elva et naturlig oppholdssted som står i tydelig kontrast til den urbane hverdagen. Men så blir det litt vanskelig, for fritidsbrukernes praksis viser likevel ikke et så tydelig skille mellom ”natur” og ”samfunn”. Gunn Gallavara tolker dette på følgende måte:

”Min tolkning bygger på at alle aktiviteter i naturen er bundet sammen i et gjensidig spill mellom mennesker og deres omgivelser. Det som blir oppfatta som ”naturlig” natur og det menneskeskapte og ”kulturelle” representerer derfor ikke motsetninger eller rene kategorier, men interavhengige prosesser som påvirker hverandre i forskjellige feedbacksløyfer. Identiteten som ”ekte” sørumsanding er prosessuell. Brukerne konstruerer identitet og tilhørighet gjennom historisk tilknytning, aktiviteter individuelt, gjennom dugnader og arbeid i lag og foreninger. Tid brukt i elvelandskapet, muntlige fortellinger, og tegn og symboler er andre markører som viser om en er ”ekte” eller innflytter. Hva det vil si å være sørumsanding er blant anna en kontinuerlig forhandling om rom og grenser i elverommet.”

Historielaget en sentral aktør

Fortsatt forvirra? Ta da hensyn til at dette er ei hovedoppgave i sosialantropologi, og at hensikten med den i stor grad er å sosialisere kandidaten til det sosialantropologiske fagspråket. Litteraturlista inneholder også ei lang rekke generelle fagbøker som kandidaten benytter for å sette sine funn gjennom deltakende observasjon på Sørumsand inn i en faglig relevant ramme.

Gunn Gallavara tar utgangspunkt i den generelle teorien om at ”ekte sørumsanding” er du først i tredje generasjon. Hun peker imidlertid på at det er mulig gjennom aktiv deltaking i lag og foreninger og ulikt dugnadsarbeid å ”snike i køen”. Dette er en måte å bli akseptert på av ”de ekte sørumsandinger” som anbefales innflyttere.

Hun bruker da også Blaker og Sørum historielag med underavdelingen ”Bingen Lensers Venneforening” og Sørumsand og Omegn Sportsfiskerforening med underavdelingen Fiskestellsutvalget som sentrale aktører i lagsarbeidet på Sørumsand.

Det er jo riktig at vi med utgangspunkt i Bingen lenser-prosjektet forsøkte å etablere Bingen Lensers Venneforening i 1999, men dessverre ble etablering aldri realisert. Gunn Gallavara har utvilsomt vært i kontakt med folk som har deltatt i Bingen lenser-prosjektet, men det virker litt som et bomskudd at hun henviser til en forening under historielaget som aldri er blitt etablert.

Tid, meninger og verdier

Gallavara konkluderer i dette kapitlet slik: ”Ut fra tidas sterke organisering på informantenes bruk av og omgang med elva sier jeg meg bare delvis enig med Johansen. Tanken om knapphet og ønsket om mer fritid beskrives av de fleste. Når en kobler av, på tidspunkter gitt av instrumentell tid, forteller informantene om en følelse av at de har uendelig med tid som plutselig kan forsvinne. Den instrumentelle tidsdimensjonen blir mentalt oppheva. Det er når tida flyter uten at en selv merker det en erfarer praktisk, at en bruker tida i naturen godt. Derfor blir det umulig å forklare den opplevde tida ved hjelp av klokketidas begreper.”

”Samtidig er det viktig å konkretisere hvor mange klokketimer en har brukt på aktiviteter i lag og foreninger om og ved elva. Å legge ned mange timer på aktiviteter ved elva kan indikere verdier knyttet til naturen. Verdiene er meningsbærende, og slik kan de oppfattes som en

måte å erverve seg sosial posisjon og omdømme.” Det antydes at på Sørumsand som andre steder må en minst være tredje generasjon beboer for ikke å kalles ”innflytter”. Men aktiv deltaking i lag og foreninger kan ”veksles inn” i økt aksept av urinnvånerne som ”ekte Sørumsanding”.

Kjønna rom og kjønna aktiviteter

Gallavara finner at aktiviteten speiler viktige sider ved kjønnsrollemønsteret slik det framstår ellers i samfunnet. Læring gjennom deltaking er den viktigste metoden ved elva, enten det gjelder gutter eller jenter. Fordi både gutter og jenter blir oppfordra til å delta i spesielle aktiviteter, reproduseres langt på vei det eksisterende kjønnsrollemønsteret ved elva. ”Gutter og menn får for eksempel oppmerksomhet ved å bringe hjem fangst fra fisketuren, mens kvinner ikke får den samme oppmerksomheten ved å omforme fangsten til mat. Fordi aktiviteter er kroppsliggjort, kan sosialisering inn i elvemiljøet være målretta, utilsikta eller ureflektert. Bruk av elva blir slik kjønna til et maskulint rom med foreldrene og andre voksne som rollefigurer.”

Bruk av muntlige fortellinger

I sitt samvær med tidligere fløtere har Gallavara hørt dem fortelle historier som denne: ”Småbruket over der heter Sprengen, det kommer av fløyta. Sprengen er ei lense som lå og stengte tømmeret, så tømmeret lå og sprengte på lensa. Dir’eksjon bygde et småbruk som de kalte opp etter lensa. De som bodde der ble også kalt Sprengen. I dag kalles stedet bare Sprengen, og nesten ingen husker lenger at det var ei lense.”

I sin oppsummering av kapitlet om muntlige fortellinger skriver Gallavara at de muntlige overleverte fortellinger legitimerer praksis, kunnskap og tilhørighet, eller den trekkes i tvil. ”Det forhandles altså om versjoner av virkelighet, kunnskap og tilhørighet.”

Fortellingene kan ha tre formål: sosialisering, identitetsmarkering eller kulturelt vedlikehold. ”De tre sjangerne er analytiske og ment å ordne mål og motiver

fortellere kan ha. Sjangerne er overlappende, og mange fortellinger kan klassifiseres innenfor flere.”

Vi lærer også: ”Ved at fortellingene og tolkningene av dem vekker minner, kan felles aktiviteter eller hendelser gi grunnlag for tilhørighet. Publikum og forteller inngår i et kommunikativt fellesskap hvor begge parter påvirker hverandre aktivt og til en viss grad kan bekrefte eller falsifisere hverandres delidentiteter.”

Tilhørighet

I oppgavens siste kapittel ønsker Gallavara å ”belyse fritidsbrukeres og tidligere fløteres bruk av sosiale kategorier henta fra Glomma som markerer deres tilhørighet til bygda Sørumsand.”

Hun dokumenterer her at informantene hennes har bosatt seg på Sørumsand, ofte med direkte utsikt til Glomma, og at dette har vært en viktig grunn til valg av bosted. ”Tilhørighet handler altså om en emosjonell tilknytning og forankring til et bestemt sted. Informantene uttrykker lokal tilhørighet gjennom forskjellige typer lokalkunnskap, det vil si felles kunnskap om sosiale og geografiske omgivelser, direkte relasjon ved engasjement og involvering i fysiske omgivelser. Det å tilhøre medfører dermed forpliktelser til å følge reglene for akseptabel atferd samt beherskelse av de relevante kulturelle koder.”

Når det gjelder fløtermiljøet, viser Gallavara hvordan bruk av elva gjennom generasjoner har skapt tette slektskapsbånd knyttet til fløteryket. Som fløter og ”leilending” på et tildelt småbruk hadde fløterfamiliene få konkrete spor å vise til, bortsett fra elva, for å synliggjøre sin plassering i samfunnet. At fløteryket ofte har gått i arv gjennom generasjoner, viser også at fløterdireksjonen ved å tildele fløterne småbruk hvor de kunne etablere familie også sikret seg tilgang på arbeidskraft. Privatisering av brukene ved at fløterfamiliene fikk kjøpt dem til en rimelig penge, skjedde i takt med at ”dir’eksjon” fikk mindre behov for arbeidskraft.

”Ekte” eller ”tilflytta”

Informanten Frank forteller med et lurt smil: ”Jeg er ikke ekte sørumsanding. Jeg er født og oppvokst her, men foreldrene mine er tilflytta. For å være ekte sørumsanding må familien ha bodd på Sørumsand i minst tre generasjoner.”

Gallavara hevder at mangel på ”ekthet” i den betydningen Frank nevner, gradvis kan erstattes gjennom tilegnelse av kunnskap om lokalmiljøet og gjennom deltakelse i lag og foreninger, aktiviteter og dugnader. Informanten Knut forteller: ”I dag er veldig mange innflyttere. De kommer fra andre steder, og da har de helt sikkert ikke samme forholdet til Glomma som oss som er oppvokst her.”

En av de første gangene Gallavara traff Kari, som er oppvokst på en bondegård ved Glomma og nå bor på Sørumsand, sa hun: ”Du må komme på besøk til oss og se den fantastiske utsikta vi har over Glomma.” En annen informant fortalte hva han og familien vektla da de skulle kjøpe seg tomt for å bygge hus slik: ”Da vi skulle kjøpe tomte kunne vi få andre tomter også. Da husser je’ je’ sa til ordfør’n: ’je’ vil ha den tomte der elles er je’ ikke int’ressert. I dag kan je’ stå på bal’kongen og kaste stein ned i Glomma.”

Informanten Nils forteller om verdien av å ha bestestolen sin foran vinduet med utsikt over Glomma. Gallavara forteller at innbyggerne på Sørumsand generelt legger vekt på husets orientering i terrenget, og at konstruksjonen var nøye planlagt og gjennomtenkt. Husene skulle helst være orientert slik at betydningsfulle rom som balkong, kjøkken og stue fikk utsikt mot elva.

De fleste husene hun har besøkt er innredet med gjenstander eller tegn og symboler som kan assosieres med elva.

Ved flommen i 1995 stilte mange opp på dugnad for å redde de mest flomutsatte hus på Sørumsand. Gallavara konkluderer med at ”uekte” sørumsandinger ”kan gjennom deltakelse i dugnader opparbeide seg tillit og vurderes som likeverdig med de

”ektes” kategorier: historie, slektskap og lokalkunnskap, kategorier som kan inngå i konstruksjon av lokal tilhørighet.”

Motstanden mot ”kanalprosjektet” ved Bingsfoss i 1985 regnes også som en måte å integreres i miljøet på. Det samme gjelder arbeidet med årlig å sette ut 5000 ørrettyngel i et vann i nærheten av Sørumsand. Her vikler Gallavara seg etter hvert inn i en drøfting av ”fang- og slipp”-fiske, som fiskerne på Bingsfosstranda tar avstand fra.

Avslutning

”Gjennom argumentasjonen i denne avhandlinga har jeg vist at informantenes relasjon til Glomma er avhengig av deres yrker, bakgrunn, erfaring, alder og kjønn. Jeg har tatt utgangspunkt i en distinksjon mellom natur persipert, brukt og erfart av mennesker som ”naturlig”, eller om dette kun er en talemåte som viser erfaringsfjernhet og distanse. Muntlig markerer informantene et klart skille mellom ”naturen” og ”samfunnet”, men deres praksis viser ikke samme skille. Hvordan kan informantene praktisk uttrykke natur som kultur og samtidig dele natur og kultur i to atskilte kategorier?”

...

”Slik jeg har analysert det empiriske materialet om natur/kulturrelasjonen fra Bingen er det informantenes persepsjon, tolkning, anvendelse av og påvirkningene på naturen som er det kulturelle. Det vil si vi former alle naturen gjennom vår persepsjon og bruk av den. Hvordan vi oppfatter oss selv og andre mennesker i naturen er direkte avhengig av kulturelle forhold. Dette er også bakgrunnen til at den gruppa av innbyggere som etter hvert danna Sørum Natur og Miljø oppfatter seg selv som forskjellige fra andre innbyggere. Innbyggere som ikke er aktive i miljøbevegelsen persiperer andre verdier ved elva og legger anna mening i den. Alt vi vet og forstår er direkte påvirket av mangfoldige, og noen ganger motsetningsfylte, kulturelt konstruerte idéer. Det interessante funnet her er hvordan informantene på den ene siden kategoriserer elveområdet i delene av ”natur” og ”samfunn” mens de på den

andre siden uttrykker aktiviteter i ”naturen” som ”kulturellig”. Informantene opererer altså på to nivåer uten at det ene gjensidig utelukker det andre nivået. Vi kan på denne bakgrunnen stille oss spørsmålet om det var en tilsløring av vår kulturelle virkelighet å skille natur og kultur som om de representerer to rene og atskilte kategorier. Lokale felleskulturelle idéer om god og dårlig bruk av naturen, muntlige og kognitive modeller for aktiviteter i landskapet, viser denne gjensidige påvirkningen. Aktiviteter i elvelandskapet og om elva både integrerer, styrker og svekker relasjoner mellom folk og elva som sted, og dermed mellom naturen og folk som bruker den. Informantenes konstruksjon av tilhørighet med elva er forhandlinger om rom og grenser, og uttrykker dermed deres personlige forhold og omgang med naturen og med samfunnet. Innbyggernes holdninger, meninger og verdier knytta til miljøet, det vil si naturen og Glomma er ikke fastlagt, men befinner seg innenfor et påvirkningsfelt. Oppfatningene om miljøet, sammenbindingen mellom natur og kultur, sørumsandingenenes egen og andres plassering i dette samspillet er utsatt for en kontinuerlig meningsdannende sosial prosess. Disse prosessene vil kunne påvirke sosialt hierarki, de felleskulturelle verdiene, og kanskje gradvis forskyve jordbrukets hegemoniske føringer på naturens bruksverdi, nettopp fordi fritidsbruk fordrer andre kvaliteter og vurderinger enn yrkesbruk.”

Det er blitt mange sitater og få kritiske vurderinger i denne anmeldelsen av Gunn Gallavaras hovedoppgave i sosialantropologi. Som nevnt innledningsvis kan det for en lokalinteressert leser oppfattes som vanskeliggjørende at Gallavara hele tida presser den begrensede informasjon hun tilsynelatende har fått ut av informantene inn i en fagsjargong og et teoretisk apparat som det kan være vanskelig for utenforstående både å oppfatte og akseptere.

Når vi likevel har brukt så mye spalteplass som vi har i SørumSpeilet på en presentasjon av hovedoppgaven, er det

naturligvis fordi det er sjelden noen ser på lokalmiljøet vårt med vitenskapelige briller. Akkurat det kunne vi gjerne se mer av.

For den som vil lese mer, finnes avhandlinga på biblioteket på Sørumsand.

Svein Sandnes

Gunn Gallavara:

”Det tok vi oss bare til...”

et lokalsamfunnsstudie av ei gruppe innbyggers persepsjon og mening knytta til bruk av Glomma

Universitetet i Oslo, November 2001

Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida

Del 52: Stabburet

Stabburet på Melvold er spesielt stort. Far tegnet det i 1895 da han gikk på Vinterlandbruksskolen i Kristiania. Bua står på 12 store, solide firkantede granitt-stolper som er litt smalere øverst. Hver stolpe står igjen på et underlag av stein som står telefritt godt ned i bakken og er nesten en meter i firkant. Oppå hver granittstolpe ligger det en stor, tykk firkantet plate som også er av granitt og ca. 50 cm. i firkant. Disse platene er flate under, men på oversiden skråner de litt oppover og er høyest på midten. De er laget slik for at rotter og mus ikke skal klatre oppover stolpene og kunne komme inn på bua.

Stabburet har hele tre etasjer. Første etasje i stabburet er lagt opp av tømmer, resten er reisverk. Gulvene i andre og tredje etasje er jevne og fine.

Foran inngangen, som er midt på langsiden mot gårdsplassen, er det en høy, bred kompakt trapp av sement. Den har seks trinn og øverst er det en ganske stor flate. Trappa er støpt i 1914, for det årstallet har far risset inn i fersk sement på baksiden av den. Bak trappa brukte det å stå et par tønner til å samle skrap i. Det kunne være knust dekketøy, gamle lys-pærer, tomme hermetikkbokser og forskjellige slike ting. Plastavfall fantes det heldigvis ikke den gang.

Inn til bua er det dobbeltdører og innenfor der en bred gang som går rett fram over hele husets bredde. Den venstre døra var vanligvis

stengt med en slåte øverst og nederst, og ble ikke brukt. Begge dørene slo innover, og i den høyre døra var hullet til den store, lange nøkkelen til den solide stabburslåsen. Bua ble låst hver kveld, og den nøkkelen var vi nøye med å ta med inn.

Like til venstre inne i bugangen stod det et ganske stort, lavt traug hvor hønematen ble laget til. Ved siden av stod det gjerne en sekk med hønsefor og en med skjellsand. Innerst i gangen stod det ei stor melbøle på hver side. I bøla til høyre, som var både stor og høy, var det til og med lokk på, og der var kraftfåret til kuene. I den andre, som var lavere og noe mindre, var melet til grisene.

Alt kraftfåret kom i sekker, og dem var det ikke få av i løpet av et år. Etter at de var tømt, ble de hengt opp på en solid lang stang som hang ned fra taket på venstre side i gangen. En gang i blant ble de sekkene tatt med ut på butrappa og ristet grundig. Så ble tomsekkene lagt i to forskjellige stabler under trappa opp til 2. etasje. En med såkalte mattesekker, som var svært tykke og ikke særlig store, og en med større og litt tynnere sekker. Disse brukte vi til korn. Mattesekkene brukte vi blant annet til å ha poteter i for salg. Vi var nøye med å holde de to stablene med forskjellige typer sekker hver for seg.

Inne i bugangen var det to store rom på hver side. Det første rommet til høyre var ”kjøttbua”. Der ble oppbevart bare kjøtt og flek og det som hadde med slike ting å gjøre. Der var det to store saltbaljer og i dem ble det saltet ned både skinker, sideflesk og også en del kukjøtt. Etter en viss tid ble skinkene hengt opp til tørk på tykke, solide staurer som var festet tvers over rommet langs veggen til rommet ved siden av. Der ble det også hengt opp pølser av hestekjøtt og jeg kan også huske at det hang fenalår der. I den forbindelse kom jeg på at da jeg var ganske liten, hadde vi noen få sau og en sint sauebukk. Jeg kan så vidt huske at bukken dytttet meg over ende og at jeg ble veldig redd. Ulla av disse sauene ble kardet og spunnet og det ble vevet forskjellige slags stoffer av garnet. På den samme stanga hang det også ei oppblåst blære til ei gammel grisepurke. Min bror og jeg hadde bare moro av å blåse den opp, og det var utrolig hvor stor den var.

Midt på gulvet stod en stor, solid huggestabbe. Ved siden av den stod det en stor, brei kjøttøks eller ”bile”, og med den var det lett å dele opp store stykker av kjøtt og fleisk. På en stor, tung stabbe var det skrudd fast en kvern til å male ister på. Kverna hadde to valser i bredden, som en dobbelt kjøttkvern. Istermalingen var et tungt og sent arbeid. Isteret ble siden kokt og silt, og det tynne fettet som ble igjen ble blant annet brukt til å koke smultringer i.

På ”kjøttbua” stod det alltid en sekk med grovt salt, og det bør også nevnes at gulvet var laget av kløvde stokker med flatsiden opp. Det rant alltid noe saltlake ned der på hjørnet mot låven. Dette hadde kuene oppdaget, og når de skulle bort til havna i Vesthagan, var de ivrige etter å komme bort til buhjørnet og slikke salt. Tømmeret der var ganske renslikket for maling på en liten flekk.

Sent på høsten ble ”kjøttbua” hvert år vasket grundig med einerlåg og det luktet bestandig så godt og rent der inne. Døra dit var bestandig låst og nøkkelen som hørte til den låsen var ganske stor. Rommet var mot nord og øst, og selv om sommeren var det ganske friskt og kjølig der inne

Det første rommet til venstre inne i gangen var ”maskinbua”. Der ble det oppbevart mange forskjellige ting, blant annet reservedeler til forskjellige maskiner. Her var maskinknivene og taugene til slåmaskinen, selvbinderen, potetopptakeren og ringtromlen. Her var også samlegrinna og avleggergaflen til håndavleggeren, dukene til selvbinderen og bindergarn. Der stod også såmaskinen for kålrotfrø, hakker for tynning av kålrot og turnips, ljàer, river og høygafler. Der var det også kasser med skruer og spiker og skyfler til å bruke i singelgangene rundt bygningen. Noe som tok ganske stor plass der inne, var hesjetråden som var nøstet opp i runde bunter. Den var delvis hengt opp på staure under taket og var delvis stablet på gulvet.

Det var vindu mot syd og øst og over vinduet mot gårdsplassen og øst hang det en solid lang kjelke som det til og med var håndbrems på. Det var en vektarm av jern med en dobbelt klo i enden som ved hjelp av et håndtak kunne presse ned i snøen eller isen for å bremse på farten. Vi kalte den for ”fiskekjelken”, og til den hørte det også en

lang styrestang. Kjelken var så lang at det var plass til 5 – 6 voksne personer på den. Når det var passe med snø eller hard skare, og ellers var bra forhold, hendte i blant en fin vintersøndag ettermiddag at vi tok ut kjelken for å ake i de bratte bakkene nedenfor gården. Med den tyngden som ble av flere personer, kunne kjelken få stor fart. Den som brukte styrestanga satt bakerst, og hadde til dels en ansvarsfull oppgave. Det var om å gjøre å styre unna gjerder og andre hindringer, men det gikk alltid bra, og moro var det.

Døra inn til ”maskinbua” var aldri låst, for dit måtte vi ofte inn i en fart for å hente et eller annet, og da ville det ha vært for tungvint å være avhengig av en nøkkel.

Melvold Hønseri AS

Rommet inerst til venstre i bugangen het ”eggebua”, og navnet hadde sin naturlige forklaring. Omkring århundreskiftet drev bestefar, min far og to av brødrene hans ganske stort med eggproduksjon. De dannet til og med et ”aktieselskab” som het ”Melvold Hønseri”. Det eneste aksjebrevet som finnes igjen har vi her hos oss, og jeg skal prøve å gjengi det mest mulig nøyaktig:

Aktiebrev

I

”Melvold Hønseri”
pr. Frogner st.
fuldt indbetalt med
20 – tyve – kroner

Herr Fredrik Lieungh der er livlig ihændeher af dette aktiebrev er delaktig i de rettigheder og forpligtelser som aktieselskabets love til enhver tid bestemmer. Aktien må ikke overdrages uden efter tilladelse af bestyrelsen.

Melvold i april 1899

Al. Lieungh Fr. Lieungh

Karl Th. Lieungh Aug. Lieungh

Al. Lieungh var min bestefar, som drev Melvold til 1903. Hvor lenge ”aktieselskabet” bestod, og om det gav noe særlig økonomisk utbytte, vet jeg ikke noe om, men far fortalte meg nok sikkert noe om det.

Navnet ”eggebua” brukte vi i alle år. Det kom nok av at også vi, da jeg var liten, oppbevarte pakker og pakket egg der i sommertiden. Om vinteren var det naturligvis for kaldt til det. Mor lagret også delene til

veven sin der når den ikke var i bruk. Tre store bær- og eplekasser for torvkjøring ble også lagret der. Da vi flyttet ut av den gamle bygningen, ble de fineste og peneste møblene stablet inn der og døren var alltid låst. Rommet, som hadde et vindu mot syd, var temmelig fullpakket av mange ting den sommeren.

Annen etasje på stabburet

På høyre side inne i bugangen, like bortenfor døra inn til "kjøttbua" går det en bred, god trapp rett opp til 2. etasje. Går vi opp trappa, ser vi en liten kornbinge rett fram. I den bingen hadde vi som oftest blandkorn eller erter. Til høyre, tvers over hele nordsiden av stabburet, var det en stor kornbinge som alltid ble brukt til havre. Bingen kunne deles på tvers med en løs bolk og rommet over 200 sekker. På sydsiden, til venstre, var byggingen. Den var like stor som havrebingen, men det var aldri så mye bygg at bingen ble helt full. Den kunne også deles på tvers med en holk midt etter. Som tidligere nevnt var det i det sydvestre hjørnet av den bingen at min bror og jeg innredet oss og bodde sommeren 1925. (Se del 23 i Sørumspeilet nr. 5/2002, red.anm.)

Over inngangsdøra, mot gårdsplassen, var det en liten bingeløsning tilsvarende "erte-bingen" mot vest. Der hadde vi lettkorn eller "høsekorn" som vi kallte det. Den sommeren bygningen ble bygget ble spinnettet plassert der. Om lørdagskveldene hendte det at den ene av søstrene mine spilte der oppe, og det var ganske artig med musikk på stabburet.

Under trappa opp til tredje etasje var det hengslet opp en stor lem som i den øvre enden var hengt opp i en solid krok. Ble kroken løsnet og lemman sluppet ned, tettet den akkurat åpningen mellom første og annen etasje. Den lemman kunne låses med en solid hengselås, men var alltid åpen. Den eneste gangen jeg kan huske at far låste den lemman var lørdag ettermiddag den 13. april 1940. Da kom det noen tyske offiserer opp på gården som "snuste" rundt i uthusene for om mulig å få plassert hester der. De var nok ikke på stabburet, men rent instinktivt låste far lemman likevel, for det var lagret store mengder korn der oppe som skulle leveres i

mai. De kunne jo gjerne ha beslaglagt kornet og forlangt det rekvirert.

Trappa opp til tredje etasje var like bred og god som den opp til annen, og gikk opp like over denne. Der oppe var det skråtak og et sammenhengende stort gulv over det hele uten noen form for skillevegger. Det var bare et rekkverk på tre sider rundt åpningen til trappa. Det var åpent helt opp i mønet, og et vindu i hver ende av rommet. Så bakvendt det enn kan høres, ble rugen og høsthveten, som var det tyngste av kornet, båret dit opp under treskingen. Årsaken var den at det ikke var plass i annen etasje, og at det var minst av disse kornslagene. Derfor måtte det være slik. Det er siden blitt kritisert av folk som ikke har forstått sammenhengen.

Rundt hele rommet langs veggene i tredje etasje var det en lav vegg for å hindre at kornet skulle komme ut til taksvilla og reisverket. Der ble det altså et mellomrom med en del plass, slik som i annen etasje, og der ble det lagret forskjellige ting. Det var blant annet en honningslynge og diverse rammer for bikuber. Det var også utstyr for karding og linberedning og to – tre rokker. Der var det også sommeropplag for en sammenleggbare "Normann" sparkstøtting og diverse par ski. Det var flere par nokså korte lønneski, som en bygdesnekker hadde laget, og det var også et par lange seljeski. De var svært smidige og hadde bindinger av spanskrør. De skulle absolutt vært tatt vare på og vært på museum. I stedet høvlet min bror av skiene på sidene, kastet spanskrørbindingene og satte på nye. Dermed var skiene i sin opprinnelige verdifulle form ødelagt, og de finnes ikke mer.

På taket av stabburet, i enden mot syd, er det et stort klokkeårn med stabbursklokke. Den var i bruk bare om sommeren. Hverdagene ble det ringt tre ganger daglig. Vi gikk ut klokka seks om morgenen, men da ble det ikke ringt. Det ble ringt til frokost klokka ni, til middag klokka ett og til kvelds klokka sju. Det ble aldri ringt ut etter hviletiden. Det var en kunst å ringe med "matklokka", og det var ikke alle som klarte det. Det var vanligvis en av søstrene mine som gjorde det. Det hendte at en hushjelp skulle prøve å ringe. Noen lærte seg til det, andre ikke. Det var

langt til neste gård som hadde stabbursklokke, og noen naboer rettet seg etter vår.

Stabburet står som nevnt på ganske høye granittstolper, og på den måten ble det god plass under der, og den plassen ble brukt til lagerplass av forskjellig. Der lå alle stigenes, reservelager av takstein, en del simplere materialer og noen tønner. Der stod også drakjerra og en stor kjelke med håndtak til å skyve den med.

Butrappa hadde solide rekkeverk av rundjern, og stod ca. 30 cm. fra trinnet inn til budøra. Til høyre for butrappa stod slipesteinen på en solid krakk. Den var ganske stor, og måtte sveives for hånd. Som smågutt måtte jeg ofte dra slipesteinen, og jeg syntes det var både tungt og kjedelig. På den ene enden av slipesteins-krakken var slipemaskinen for knivene til slåmaskin og selvbinder festet om sommeren. Det var en fin liten innretning som gjennom flere drev sørget for at en smergelskive, som passet inn mellom bladene på kniven, fikk stor fart. Den gikk så fort at det ble en sammenhengende stråle av gnister, og knivene ble skarpe og fine. Den slipemaskinen dro jeg mye for far.

Der slipesteinen stod og videre på hjørnet av bua og innunder den, er det bløt og dårlig grunn. Der går også et belte med kvikkleire videre bortover gårdsplassen mot skjulet. Det har nok sin svært naturlige forklaring. Far fortalte meg at ved siden av der butrappa er, var det en stokkbrønn hvor de hentet renvann til husholdningen da han vokste opp. Hvor rent vannet var er en annen sak, men det var nok sikkert mye bedre enn vannet som var i diverse andre åpne brønner rundt gården. Dette beviser jo at det er mye vann i grunnen der. Den brønnen ble benyttet helt til det ble lagt inn vann fra Frogner Vannverk i januar 1910.

Kristian Lieungh

Etterlysning: Gamle redskaper for linproduksjon

Fra Vølneberg Vevring har vi fått følgende etterlysning::

Vølneberg Vevring samarbeider med historielaget om å ta imot elever i 4. klasse fra alle skoler i Sørum. Dette er et tiltak i regi av Den kulturelle skolesekken i Sørum.

Vi tar da for oss blant annet lin som dyrkes i nærmiljøet vårt. Og til det trenger vi noe utstyr som vi tror finnes i bygda:

Bråken Skakestol+skakekniv Hekla

For framstilling av spinnel skilles fibre fra stilkene ved røyting, brekking, skalking og hekling. Under røyting i vann løses bindestoffet som fester basten til barken og vedlaget. Ved brekking (bråking) brytes ved og bark i stykker så de løsner. Ved skakingen slår man en vesentlig del av disse agnene av. Ved hekling kjemmes resten av agnene av og det grove lin(styret) fra, så bare det fine spinnelinet blir tilbake.

Kan noen hjelpe oss med noen av disse redskapene, så ta kontakt med

Marit Lund Tlf. 6382 4587/908 70 156

Grete Egner Tlf. 6382 4250/452 56 629

Sørum i 1743 (12)

Vi vil i Sørum-Speilet trykke de mest relevante svarene fra den undersøkelsen Danske Kanselli i 1743 sendte ut til embetsmenn i Danmark-Norge. I dette nummer er det spørsmål 26, 27, 28 og 29 som blir besvart.

26. paa alle i sær store og vigtige fiske-vær, og deraf flydende fordeele.

Stiftsamtmann Rapp:

”Annerledes fiskewær end de som ved de foregaaende poster forklaret er, ere icke i dette amt. Hvorfore følger at besvare den.”

Lagmann Vogt:

”Her i amtet er ej nogen mig bekiendte stoer[e] fiskevær, mens vel i forrige tiider kand læses af historierne at Opsloeborgere aarlig lagde sig du ved Opsloe tønne, som er henved Tønsberg, paa fiskevær, mens nu wiides ej deraf.”

Sorenskriver Lembach:

”Bliver wel besvared fra søe og havsiderne.”

Sogneprest Lange:

”Her gives ingen store og vigtige fiskevær.”

27. paa alle heldst merkværdige kilder i amtet, af hvad natur de ere, og hvorheldst de ere beliggende.

Stiftamtmand Rapp fortæller om kilder flere steder i stiftet, men ingen i vårt område.

Heller ikke lagmann Peter Vogt nevner kilder i vårt område.

Sorensskriver Niels Lambach kjenner ikke til noen kilde:

”Udi dette district er mig ubekjendt nogen merchwerdig kilde.”

Sogneprest Ole Lange svarer slik på dette spørsmålet:

”Ingen merkværdige kilde findes, idet mindste viides, uden hvad smaae qveller her og der i skougene og paa marken gives. Dog er een tradition, at ved hovedkirken skal have været een hellig kilde, kaldet Margarethæ kilde, hvoraf og den tiid kirken skal have havt sit navn, Margarethæ kirke, og til samme kilde skal paa visse tiider været holdet vahlfarter, jeg haver prøvet ved samme sted, som den skulde have været, at grave, for at faae reent og klart vand, saa og derved at anlegge een liden fiskeiile, men befandt, at vandet er muddret, mueligt mineralisk, effterdi det er blaaeagtigt, hvilket dog kand komme af grunden, som er blaaeleer.”

28. Item paa de største bækker og moradse, om der ere kiære eller ellermooser, eller moradser, af det slags som kunde ved igiennemskaarne vand-render udtørres og gøres til ager eller eng.

Stiftsamtmand Fredrik Otto von Rapp svarer slik på dette spørsmålet:

”Hvad sig bækkerne som herom spørges angaar da ere de ved den 22de post iblant de der anførte strømme, aær og elve bleven anførte, og derfor ej widere, her kand omrøres.

Men i henseende til det øfrige qvestionen indeholder, da j hvor manges meeningen jeg end derom har indhentet, er

indtet deraf at uddrage til nogen vished om der skulde være saadanne moser eller myhrer som ved een eller anden indretning kunde gøres frugtbaahr.

Wel vil nogle meene at der paa visse stæder vare de som kunde blive forbedrede, men derimod formeener der andre at det var et unøttig arbeide, og at jorden paa saadanne stæder, er og bliver ufrugtbaahr, hvilket de vil statuere med exemplar at saadan jord er optagen, men dog bleven ufrugt baahr og ubeqvæm til nogen grøde.

Overalt findes de mindste og ringeste af saadanne myhrer etc. paa de stæder i amtet liggende at mand om de end bleve opgrafne deraf kand vendte nogen frugt, og de fleeste derimod i fieldene beliggende, hvorom de end bleve aldrig saa vel indrettede, dog formedelst den derwerende kulde var til aldehles ingen nøtte.”

Lagmann Peter Vogt svarer slik:

”Bækker og moratzer mangfoldige, hvis nafne utallige og ubekjendte for mig.”

Sorensskriver Niels Lambach i Nedre Romerike sorensskriveri gir kanskje på dette punkt kanselliet et god råd:

”Moser findes adskillige store og smaae, der med excessive stor bekostning kunde hielpes, som bonden er altfor afmægtig till.”

Sogneprest Abelsted har begrenset informasjon å komme med:

”Om waaren løber becke fast udj hver dahl, hvoraf eendeel temmelig store, men om sommeren, naar sneen er bortsmelted, er de alle tørre, af saadanne moratzer eller mooser, som omtales, findes her ingen mig vitterlig.”

Sogneprest Lange i Aurskog er også på dette punkt langt mer detaljert:

”De største bækker ere: den, som meldt er, kommer fra Tevsøen, og falder i Loxougaaen, og gaaer du i Børtten, hvilke alle ikke kand ansees for meere end bækker, da de ere smaae, saa og Finstadbækken, som oprinder fra nogle myrer imellem Hougnerud og Stubjaær, og

gaaer du i bemeldte aae, derfor de alle ere beqvemme til tømmerflødning. Men i Blakier er den største bæk, een som kommer fra Kinsmoe i Næs sogn, og der skal have sin oprindelse af før ommeldte Treesøe, og gaae forbie Toreid, hvor den saug sammesteds drives, siden ned om Kiølstad, Moe, Skukstad, hvor drives smaa huusqverne derved, saa om Huusebye, hvor atter saug, og til sidst om Fos, hvor ligeledes saug er / dend \ drives, og da falder du i Glommen. Ellers ere smaae bække, som kaldes af ejedeelerne, hvorigennem de rinde, og drive her og der smaae huusqverner.

Her gives mange myrer, moradser, mooser, men ingen synes at kunde blive brugelig, uden til giødsel, som deraf kand anvendes, med mindre det skulde være een temmelig stor moose, kaldet Liermoosen, om det var practicable, at den blev udskaaren og udtørret, desligeste een paa Haneborg grund, hvor de have forsøgt noget, ogsaa deraf høste høe.”

29. paa alle klipper, bierge og dale, med hvis remarquable ved dennem findes.

Litt overraskende finner stiftsmand Rappe under dette punkt å nevne et gammelt hus i Sørums:

”Udi Nedre Rommeriges fogderie paa garden Schea i Sørums sogn findes een ældgammel træebygning, siunes at have været et gammelt munchecapel, hvis lafter istædenfor mose er belagde med rødt og blaat klæde. Samme bygning har efterkommerne forsynet til denne tiid med tag og tække.”

Lagmann Peter Vogt svarer svært generelt:

”Det vil være umuelig at faae navn paa alle bierge og klipper og dahle, thi de ere saa mangfoldige, at de der boer om dem, ej veed at sige andet end Søeraasen, Nordaasen, Østenaasen, og Vestenaasen, og vides ikke noget remarquabelt om dem, thi der ere mange, som aldrig folck har været oppe udi paa højeste top, gandske kale uden træer, og deels aar fra andet med snee baade sommer og vinter bedækket.”

Det kan synes som om sorenskriver Lembach gir seg helt over av dette spørsmålet, han svarer nemlig med følgende utbrudd:

”Hertill svares: Ô Riigdoms Dyb!”

Sogneprest Abelsted svarer for Sørums:

Bierge er her adskillige, hvoraf et ligger imellem Sørums og Feet sogner, et imellem Sørums Skiedsmoe og Gierdrum sogner paa hvilched, ved een gaard kaldet Hexeberg, staar een warde, et midt udj sognet, ved de 2de Wilbergsgaarder, der staar ligeledes en varde, og fleere deslige bierge, men er inted remarquabel ved nogen av dem, de har ei heller noget generel navn, men tager navn af omliggende gaarder, hver gaards eiendom efter gaardens navn dahlene vilde blive uendelige at beskrive.”

Sogneprest Lange svarer for Aurskog slik:

De klipper og bierge, her findes kaldes i almindelighed effter ejedeelerne, hvor de ligge, blant hvilke disse ere de remarquableste: Manghøiden, som skiller Næs ved Birkenæs og Rakkeia herifra, der sammesteds omtrent er een kaarsfyrre ved een myre /: rødmyre :/ som skille 3de fogderier: Øvre- og Nedre Rommerige, og Solløer, Busaasen i Nordbye skog, hvorfra kand sees over den heele bøyd, Sletnerknold i Sletner skoug, hvorved ikke langt fra Baardstad ligger een liden aas, som kaldes Ringmuuren, hvor ere vestigia til at have været een muur, og der indenfor en bygget plads, der de fabulerer, at een iutel eller trolld skal have resideret, saa sterk, at han derfra skulde / have \ slengt een stor steen, som neppe mindre end 100 heste skulde drage afsted, til Finstad, hvor den ligger, og derimellem distancen er vel ¼ deel fierding, Træstheden i Præstegaards skoug, hvorfra kand sees Rælingen i Feet og Schedsmoe kirker imod 3 miile derfra, Tionsteen, som ligger midt i Jaersøen, hvilken skiller 4 mænds ejedeeler: Wiggenæs og Mork her, Midskoug og Skiatved i Feet.”

Kjenn din bygd-bussturen

Lørdag 8. september klokka 11.00 starter den tradisjonelle bussturen fra biblioteket på Sørumsand med Leif Mathisen som guide. Turen tar 5 timer og koster 100 kroner med innlagt kaffepause. Påmelding skjer til Kulturkontoret på telefon 63825358 innen torsdag 6. september.

Tur til Hærfangkjerka

Lørdag 18. august klokka 10.30. Frammøte ved biblioteket på Sørumsand. Vi fyller opp bilene og kjører til Skjatvedt i Fet. (Kjør til Fet, ta riksveg 22 sørover og til venstre riksveg 169 mot Løken.) Fra Skjatvedt tar vi skogsbilvegen til endesnuplass, og går deretter på sti til Hærfangkjerka.

Rusleturen på Vestby 24. mai

25 personer hadde møtte fram på den nye fine parkeringsplassen i Rebakkgropa for å se seg om på Vestbyområdet og høre Leif Mathisen fortelle om liv og levnet fra gammelt og opp mot nyere tid. Elvene har fra gammelt av vært de store trafikkårer for ferdsel og frakt. Når det gjelder frakt, tenker vi for Glommas del først og fremst på tømmerfløting. Leif begynte da også med på parkeringsplassen å fortelle om tømmerfløtinga og den betydning den har hatt for Vestbyområdet.

Det finnes oppteignelser om tømmerfløting i Glomma fra 1308, men Leif trodde det hadde gått tømmer i elva lenge før det. Etersom tømmermengden økte og det ble flere som fløtte tømmer, måtte det til et stengsel så ikke tømmeret kom på vidvanke i Øyeren. Det vites ikke sikkert når den første lensa, Bingen storlense, ble lagt. Det gjettes på Haftor Jonsson (Sudreimsætta). Kanskje var det hans svigerfar, kong Håkon 5. Magnusson, sjøl. Ellers var det gjerne grunneierne som bygde lenser og eide disse.

På 1400- og 1500-tallet kom det fart i sagbruksdriften. Vassagene (oppgangsager) drevet av vannkraft og seinere dampsager drevet av lokomobil bidro til en voldsom øking i fløtinga. Det var da Bingen lenser blei et større anlegg for blant annet

sortering av tømmer. Nedenfor Bingen lense kom etter hvert Sprengen lense, Rømua lense, Hammeren lense, Vestby lense og Lystad lense. For å minske trykket på lensene nedenfor Bingsfossen var det også lenser ved Val, Blaker, i Nes og også i Sør-Odal.

For å holde orden på de forskjellige eieres tømmer, blei det i forbindelse med storlensa laget båser, ”flagestøer”, for hver eier. Her blei tømmeret ”øyet”, boret hull i, lagt ved siden av hverandre og bundet sammen med vidjer 12 og 12 (tylft). En sa at tømmeret blei ”flaget”. Disse ”flåtene” blei igjen festet sammen 10 og 10 tylfter til det som blei kalt ”storhundre”. Bønder og husmenn stod for slepinga av tømmeret til de forskjellige sagbruk. Et slikt slep var gjerne på 2-3 storhundre. Det hører også med til historien at grunneierne som eide lensene, tok betalt for tømmer som passerte i form av lensetoll (”bompenger”).

I 1811 overtok Det Ankerske Fideikommis lensene med tilliggende eiendommer. Da dette firmaet gikk over ende i 1825, kjøpte Christiania Tømmerdireksjon, en sammenslutning av alle trelasthandlere i Christiania, hele lense-systemet. Inntil 1861-62 foregikk sorteringa ved disse lensene, men da den nye jernbanebrua ved Fetsund ble bygd, kunne ikke de store tømmerflakene passere her. Det blei da bygd et nytt sorteringsanlegg nedenfor brua ved Fetsund, der Fetsund lensemuseum fortsatt holder til. Slik blei Bingen lenser bare såkalte atthaldslenser. Det vil si at en stoppet de store tømmermengdene ved Bingen, og så ble det sluppet passelige mengder tømmer til sorteringa ved Fetsund etter hvert.

For å stå imot trøkket av den store tømmerladningen, blei det bygd lensekar i elva. Dette var store tømmerkister eller rammer fylt med stein. Ved Hammeren var det tatt ut stein som blei kjørt ut på isen om vinteren og fylt i karene. De 52 lensekara ved Bingen er nå i sterkt forfall, og Leif spurte: Hvem skal nå ta vare på denne delen av historien?

Da Tømmerdireksjonen overtok lensene, fikk lensebestyreren (lensefogden) bopel og kontor på Øst-Bingen. Etter en tid blei Bingen solgt og administrasjonen flyttet til Kuskerud, for igjen å flytte over elva igjen til Solberg. Når så sorteringa kom til Fetsund, fulgte lensebestyrelsen med på lasset. Det offisielle navnet blei etter hvert Fellesfløtningsforeningen.

Gammel og ny bebyggelse på Vestby

Vi gikk så oppover mot Vestby i et meget pent villastrøk langsmed Vestbyvegen. Vi gjorde oss en liten avstikker til det nye boligfeltet Vestby Nord, som er under opparbeiding for 50-60 boenheter.

Fløtningsinspektør Greni hadde sin bolig Kringsjø her, med fritt utsyn over Glomma mot Hammeren og Øyeren.

Vestbygarda var inntil 1956 eid av Fellesfløtningsforeningen, men blei da sjøeierbruk (ekspropriert). Det var Nystun, Arstun, Solgården og Nordstun. Solgården er også nå regulert for utbygging til boliger, ca. 90 boenheter. I den flate dalen mellom Vestby og Østby antas det at Glomma i svunnen forhistorisk tid rann. Etter at den passerte ovenfor, avleiret den så mye sand og jord at den til slutt tok et nytt løp ved Bingsfossen.

Med den etter hvert store virksomheten på elva grodde det opp mange boplasser. Vi kjenner navn som Rebakken, Sprengen, Topp, Rygg, Trehøgda, Nedpå, Hofsrud, Vendom, Ly og Damhus, i alt 14 plasser. Det samme skjedde på vestsida av elva.

Fløternes hvilebrakke

Tor Vestby, som var den siste fløtingsformann fram til 1985, da fløtinga opphørte, slo følge med oss til hvilebrakka. Her benket vi oss og tok kaffen mens Tor fortalte om arbeidet på elva. Denne brakka var satt opp i 1946. Før det var det noen overnattingsbrakker som nok var ganske kummerlige. Det var også opplagsplass for båter her.

Tor fortalte at det i 1952 gikk 12 millioner tømmerstokker gjennom lensene på Bingen. Da det var som mest tømmer i

elva var det fullt mulig å gå tørrskodd over på tømmeret.

Det blei også tatt opp mye søkketømmer, det blei nevnt et antall på 50.000 stokker. Dette blei brukt til bygningsmaterialer. Ole Hoel fra Blaker hadde i sin tid sag her nede.

Da kaffen og biteti var fortært, begav vi oss tilbake til parkeringsplassen med mye gammel og ny viten om Vestby og tømmerfløtinga.

Kaare Svarstad

Det ble ikke plass til referatet fra rusleturen over Valsmoen 14. juni. Kaare Svarstads referat kommer først i neste nummer av Sørumspeilet. Har du ønsker om hvor rusleturene for neste år skal, gå, kan forslag sendes styret i historielaget. Red.

Sørums et kulturminne rikere

100 røde telefonkiosker rundt i hele landet er nå sikret vern og vedlikehold for framtida. Og en av de 100 kioskene som er valgt ut til bevaring er den som står på jernbanestasjonen på Rånåsfoss. Det er kiosk nummer 70 på lista, og en av fem kiosker som blir bevart i Akershus. At denne kiosken omkranses av andre verneverdige byggverk, med E-verksbygningen og den gamle hengebrua som de viktigste, forsterker betydningen av vernet.

Assisterende riksantikvar Sissel Rønbeck og konsernsjef Jon Fredrik Baksaas i Telenor skrev under avtalen om vern tirsdag 19. juni 2007. Symbolsk nok fant høytideligheten plass i den aller første kiosken som ble utplassert på Akershuskaia i Oslo.

Formålet med avtalen er å sikre og bevare et av de mest synlige og kjente kulturminnene knyttet til Telenors (tidligere Televerket) virksomhet. Telefonkiosker av denne typen er viktig element i den historiske utviklingen av telekommunikasjonene i Norge.

Foruten at den er en viktig miljøkomponent, er de røde telefonkioskene også et fremragende eksempel på norsk funksjonalistisk industridesign. Den ble tegnet av arkitekt Georg Fredrik Fasting

etter en konkurranse utlyst av Telegrafvesenet 5. mai 1932. Det kom inn 93 forslag, og 11. desember samme år fikk vinnerutkastet følgende dom fra juryen:

”Nr. 80 ”Riks”. Utkastet viser en helt frapperende enkel løsning av oppgaven, så vel teknisk som estetisk set vel gjennomarbeidet. Det løser alle programmets fordringer på en tilfredsstillende måte. Så vel i planløsning som opbygning har forfatteren truffet midt i blinken. Utkastet har en sådan form at en kiosk med denne utførelse kan oppstilles nær sagt hvorsom-helst. Brugsanvisningen kan med fordel anbringes over apparatet, men kan også den foreslåtte ophengning godkjennes. Døren må slå utad.”

Svein Sandnes

Akershus fylkes veghistorie Blaker og Sørumsdal, del 6

I 1954 utkom Akershus fylkes veghistorie ført i pennen av ingeniør J. Gjærum. Vi startet gjengivelsen av de delene av denne veghistorien som har mest interesse for Sørumsdal i Sørumsdal-Speilet nr. 5/2006. Del 1 og 2 handlet om vegnettet i Blaker, som var egen kommune da boka ble skrevet. De foregående artikler handlet om Trondheimsvegen og Haldenvegen gjennom Sørumsdal og vegnettet på Sørumsdal. Vi fortsetter her med vegnettet i midtbygda.

Hønsi - Vilberg

Sørumsdal herredstyre drøftet i møte 10. des. 1902 spørsmålet om rotelagt veg fra Hønsen grinna til øvre Vilberg og besluttet samtidig å anmode amtsingeniøren om å legge fram forslag med sikte på å utbedre – eventuelt omlegge – den gamle gårdsveg til øvre Vilberg.

Amtsingeniøren har i brev av 19. nov. 1903 oppgitt at omkostningene er beregnet til kr. 6500,- for en lengde av 2380 m under forutsetning av 3 m vegbredde og et stigningsforhold av 1:12.

Herredstyret besluttet 6. des. 1903 å iverksette anlegget i overensstemmelse med amtsingeniørens forslag og nedsette en

komité med gårdbrukerne Andreas Vilberg, A. Andersen, Vilberg og Chr. Steen, Vilberg som medlemmer.

Arbeidet ble overdradd til kontraktør A. Frogner for kr. 3000,-.

Utbedringen av partiet Hønsi – Vilberg var ferdig 1. juli 1905.

Etter anmodning fra Sørumsdal formannskap 16. april 1937 foretok vegvesenet undersøkelse av en tverrforbindelse mellom Trondheimsvegen – Linneberg – Refsum.

Resultatet av undersøkelsen for ovennevnte vegprosjekt forelå 26. jan. 1938 i 4 alternativer, nemlig:

Mo-Refsum	4500 m	205000,-
Mo-Artei-Refsum	5000 m	212000,-
Grani-Refsum	4000 m	197000,-
Grani-Artei-Refsum	4500 m	205000,-

Overslagene var da basert på 4,50 m kjørebredde med stenlag og største stigning 1:12.

Dette vegprosjekt, som ennå ikke er kommet i gang, tar sikte på adkomstveg til Linneberg jernbanestasjon.

Nordli – Asak

Denne vegstrekning – som nå er nedlagt – er noen av de eldste veger i herredet.

Partiet var en del av den i 1826 rotelagte veg til Kløfta i Ullensaker.

I veginndelingsprotokollen er det for 29. april 1826 bl.a. anført som bygdeveg nr. 3:

”Fra Hovedveien No 2 ved Nordli over Asak-Bækken til Ullensaker Delet ved Pladsen Skjelle 8292 Alen.”

Vedlikeholdet av ovennevnte vegparti Nordli – Asak har hovedsakelig dreiet seg om å holde trafikken over Asakbekken gående. Se for øvrig Asak ferjested under avsnittet ”Ferjesteder”.

Skea – Åsgård – Bøler

Strekningen fra Skea – Åsgård ble rotelagt 29. april 1826 for en lengde av 3000 alen.

Vegen videre til Bøler ble fortsatt gårdsveg fram til omkring året 1900.

Sørum herredstyre drøftet i møte 22. okt. 1870 utbedring av vegene i strøket fra Lørenfallet og nordøstover. Den 7. jan. 1871 kommer en søknad fra 12 gårdbrukere langs vegen fra Skea, Aasgaard, Bøler, Bognerud, Grindbakken og Julton om å få legge vegen gjennom et dalstrøk ved lille Skea, syd for Hol, lille Løren fram til hovedvegen ved Lørenfalet. Derved skulle man unngå Holsbakkene.

Sørum herredstyre besluttet i møte 10. des. 1902 å anmode amtsingeniøren om å undersøke vegen fra Holsenga ved lille Skea til Åsgård og Bøler med sikte på en utbedring av den gamle bygdevegen og gårdsvegen til Bøler.

Resultatet av undersøkelsen, som forelå 19. nov. 1903, viser at omkostningene var beregnet til kr. 7200,- for en lengde av 2730 m. Det var forutsatt en vegbredde av 3 m og et stigningsforhold av 1:12.

Herredstyret besluttet i møte 16. des. 1903 å opparbeide vegen i overensstemmelse med amtsingeniørens forslag og oppnevnte samtidig en vegkomité med gårdbrukerne Hans J. Bøler, Julius Nitteberg, Bøler og Johan Bognerud som medlemmer.

Anbudsmøte ble avholdt 11. juni 1905.

Arbeidet ble overdradd til kontraktør Jakob Colbjørnsen for kr. 4000,-.

Utbedringen av ovennevnte vegstrekninger var ferdig 21. juni 1906.

På foranledning av vegstykkhaveren av rote 13 ved Åsgård – om utbedring oppgir overingeniøren for vegvesenet i brev av 26. okt. 1923 at utbedringen for en lengde av 400 m er beregnet å koste kr. 7500,-.

Sørum herredstyre behandlet denne vegsak i møte 18. jan. 1924 og besluttet enstemmig ”om ikke at gaa til en bevilgning for denne lille parcels vedkommende”.

Derimot ble det senere stilt til rådighet kr. 1000,- for bl.a. å dekke utgifter som har funnet sted. Arbeidet ble utført i 1924.

Løren – Skea – Gjester – Ullensaker grense

Denne veg ble rotelagt i 1826. I veginndelingsprotokollen framgår det at vegstrekningen har fått nr. 4, og det er bl.a. anført:

”Fra Hovedveien No 2 ved Gaarden Løren langs Rommu Elv om Hoel, Norum, Gjester og Wølneberg til Skallans Grinden ved Ullensager Sogns Grændse. 12974 Alen.”

Hele distriktet, særlig på østsiden av Rømu har vært henvist til ovennevnte veg så vel til kirken som til ”Thinget”.

De strengt nødvendige utbedringer har gjennom årene hvilt på vegstykkhaverne.

I 1877 forelå det planer for strekningen fra Løren til Skea, men dette prosjekt kan ikke sees å være utført da.

Sørum herredstyre drøftet i møte 2. mars 1896 spørsmålet om å utbedre bakkene på strekningen mellom Løren og Egner. Resultatet ble at herredstyret besluttet å anmode amtsingeniøren om å undersøke partiet og legge en plan for arbeidet og komme med omkostningsoverslag.

Amtsingeniørens forslag, som forelå 31 aug. 1887, viser følgende:

Parsel Norum Gjester 1140 m kr. 6560,-
Parsel Nord for Gjester 400 m kr. 2150,-
Parsel Nord for Vølneberg 160 m kr.3000,-

Herredstyret kunne foreløpig gå med på å opparbeide partiet Norum – Gjester.

Ved anbudsmøte, som ble holdt 1. juni 1889, ble arbeidet overdradd kontraktør C.P. Løvaas for kr. 2769,-.

Arbeidet var utført 29. aug. 1901.

Utbedringsarbeidet på ovennevnte veg ble fortsatt, idet Sørum herredstyre i møte 14. okt. 1902 besluttet bl.a. følgende:

”Vølnerbakken på Rode No. 10 besluttes omlagt efter Amtsingeniørens Beregning af 31 August 1897 med Maximumstigning 1:12, samt Udbedring af den lille Haug paa Sydsiden af Bækken paa Gjester Grund. Alt på Betingelse af, at de i Andragende af 19 April 1902 underskrevne Veistykthavere i Roden overtager Grundafstaaelse til Veibanen med Skraaninger og Udfyldninger.

Gjerdehold og Grinder samt Fremdrift av Veidæksmateriale og Stabbestener saa det kun er Arbeidet, som paahviler Kommunen.....”

Ved anbudsmøtet, som ble avholdt 1. des. 1903, ble arbeidet overdradd til kontraktør C.P. Løvaas og Olai Olsen Fjeldet for kr. 1600,-.

Udbedringsarbeidet av Vølnerbakken ble avlevert 15. juni 1905.

Omlegging av Vadalsbakkene ble foretatt i 1905.

Arbeidet med sistnevnte bakker var ved anbud overdradd kontraktør T. Eriksen Nordal og Hans Evensen Dalen for kr. 1700,-. Anlegget, som hadde en lengde av 220 m, ble avlevert 12. aug. 1905.

Den av herredstyret i møte 16. des. 1903 opnevnte vegkomité for omleggingen av Vadalsbakkene, kom til å bestå av gårdbrukerne Laurits Eigner, Gulbrand Bøhler, Eigner og Martin Vætterud.

I 1900 ble Hol bru ombygget. Ved anbud ble kontraktør Petter Olsen overdradd ombyggingen av brua for kr. 1050,-. Bruarbeidet var ferdig 15. mars s. å.

Hols bru, som fikk nytt tredekke i 1918, er senere ombygget til stikkrenne.

En utbedring av Egnerbakkene i en lengde av 360 m ble i 1915 utsatt.

Etter anmodning av Sørums herredstyre foretok vegvesenet i 1919 en undersøkelse av strekningen Lørenfallet til Egner.

Resultatet, som forelå 31. des. 1919, viser følgende:

1. Lørenfallet – Skea	kr. 14300,-
2. Skea – Norum	kr. 25600,-
3. Norum – Gjester	
(tidligere omlagt)	kr. 31500,-
4. Gjesterjordet	kr. 11600,-
5. Gjester Vølnerbakken	
(tidligere omlagt)	kr. 13800,-
6. Vølnermoen	kr. 30500,-
7. Vadalsbakkene	
(tidligere omlagt)	kr. 6100,-
8. Nordal – Vatterud	kr. 33900,-
9. Egnerbakken	<u>kr. 21100,-</u>
Til sammen	<u>kr. 188900,-</u>

Fylkestinget bevilget i 1920 ¼ bidrag til parsellene nr. 1 og 3.

Som vegkomité fungerte Kristian Vølner, Gulbrand Bøler og Joh. Dahl.

Parsellene Lørenfallet – Skea og Norum – Gjester ble utført i 1922.

Vinteren 1925 – 26 ble det iverksatt omlegging av Egnerbakkene for å sysselsette ledig arbeidskraft. Dette arbeidet ble avsluttet i 1931.

Fylkestinget bevilget i 1922 ¼ bidrag.

Knatten bru – Asak – Ullensaker grense

Denne veg fra Knatten bru – Asak – Ullensaker grense er en rotelagt veg fra 1826.

Sørums herredstyre i møte 22. okt. 1870 drøftet spørsmålet om utbedring av bygdevegen fra Asak til hovedvegen ved Knatten. Resultatet ble at herredstyret var enig med de interesserte i å nedlegge den gamle veg mellom Nordli og Asak mot å få en bedre veg fram til Knatten. Samtidig anmodet herredstyret amtsingeniøren om å foreta de nødvendige undersøkelser og beregninger av prosjektets omkostninger.

Amtsingeniøren oppgir 6. april 1872 at omkostningene vil bli 673 spd. for en lengde av 1600 alen.

Anlegget ble utført i 1872, Hvor vidt vegen ble utført ved pliktarbeid, kontrakter eller på annen måte, framgår ikke av arkivet.

Høsten 1882 var Asak bru så dårlig at ombygging måtte foretas snarest mulig. Ved anbudsmøte som ble avholdt 20. nov. s.å., ble arbeidet med ombygging av Asak bru overdradd til kontraktør Andreas Hansen for kr. 400,-. Brua, som ble utført som mastebri med en spennvidde av 27 fot, var ferdig i mai 1883.

Asak bru ble også i 1900 ombygget. Arbeidet ble utført av kontraktør Petter Olsen for kr. 400,-.

Etter anmodning fra ordføreren foretok vegvesenet undersøkelse av bygdevegen Knatten – Asak – Ullensaker grense.

Resultatet, som forelå 24. aug. 1936, viser at lengden og overslag for følgende parseller ble:

Knatten – Asak	1580 m kr. 48000,-
Asak –	
Ullensaker grense	<u>2800 m kr. 26000,-</u>
Til sammen	<u>4380 m kr. 74000,-</u>

Overslaget er satt opp under forutsetning av 5 m kjørebredde, grusdekke og største stigning 1:15.

Asak bru ble i henhold til herredstyrets beslutning ombygget i 1938. I stedet for den gamle mastebbru, er denne utført av stålbejelker og jernbetong i et spenn av 7 m for en belastning av 5 tonns akseltrykk.

Anlegget for øvrig ble påbegynt i jan. 1939 for å skaffe sysselsettelse av ledig arbeidskraft.

Pr. 1. juli 1948 var opparbeidet for kr. 10638,-. Fylkestinget bevilget i 1939 ¼ bidrag til anlegget.

J. Gjørum

Kåre Sæther til minne

Kåre Sæther er gått bort. En bauta, var den umiddelbare karakteristikken barnebarna gav ham. For Blaker og Sørums historielag var han i ti år en svært aktiv og verdifull tillitsvalgt. Han var pensjonert major med ansvaret for Forsvarsmuséet på Akershus som sin siste oppgave.

Det startet med ønsket om å dokumentere okkupasjonshistorien i Sørums. På årsmøtet 1998 tok han kontakt med meg som nyvalgt leder. Han inviterte meg hjem til seg for at vi kunne høre på noen lydbånd med intervjuer han hadde foretatt med aktive innen motstandsbevegelsen i vårt område. Han ville engasjere folk som hadde opplevd okkupasjonen i et utvalg under historielaget. Og med sitt organisasjonstalent samlet han et snes mennesker i arbeidet. Det resulterte først i boka "Sørums under okkupasjonen". Deretter i en mobil utstilling om okkupasjonstida. Og til slutt en presentasjon av det samme materialet på historielagets internettsider.

Kåre Sæther ble snart valgt inn som styremedlem i historielaget. Den neste oppgaven han med glød grep fatt i, var etablering av et lokalkontaktnett som både kunne dele ut SørumsSpeilet, slik at vi sparte portokostnadene, og etter hvert også selge historielagets kalender og andre ting. I dag er det Anders Aasgaard som har overtatt denne oppgaven.

Kåre Sæthers virketrang stoppet ikke med dette. Han var sjøl en aktiv jeger og friluftsmann, og så klart betydningen av å legge til rette for økt friluftsliv for Sørums befolkning gjennom rydding av turstier. Sammen med skogsjef Harald Egner i kommunen ble ansvaret fordelt mellom ulike personer. Sommeren 2005 kunne turstien fra Rånåsfoss til Bingsfoss åpnes.

Det har de siste åra vært en tradisjon at styret i historielaget har hatt sommeravslutning på Vølneberg skole. I fjor sommer inviterte Kåre og Ragna til at vi i stedet kunne møtes hjemme hos dem. Han hadde da gått av som styremedlem. Og helsa var ikke like god. Jeg tror vi skal oppfatte invitasjonen som et ønske om å si skikkelig farvel til miljøet i historielaget. På årets sommeravslutning på Vølneberg fikk vi budskapet om at Kåre var død.

Kåre Sæther ønsket at en i stedet for blomster skulle gi en gave i kirken til Blaker og Sørums historielag. Det kom på denne måten inn kr. 11.400,-, som vi takker for.

Aktive mennesker som Kåre Sæther får utrettet mye. De setter seg dristige mål. Og gjennomfører prosjekter etter en ukuelig timeplan. Men iderike mennesker som Kåre Sæther får heller ikke gjennomført alle sine prosjekter. Vi vet at han lenge forsøkte å etablere et fond som skulle dekke utgiftene til bekransning av de tre krigsminnestøttene vi har i Sørums 8. mai, frigjøringsdagen i 1945, hvert år. Et fond som også tok ansvaret for bekransning når den siste veteran fra krigen var gått bort.

Hittil er det T.B. Hansen som har bekostet utgiftene til blomster 8. mai. Men styret i Blaker og Sørums historielag har på sitt styremøte 14. august vedtatt at laget vil bevilge det som er nødvendig for at denne

tradisjonen kan opprettholdes. Og for å sikre kontinuiteten vil vi gjerne etablere et lite utvalg som kan stå for det enkle, formelle arrangementet. Vi er sikre på at dette er et tiltak helt i Kåre Sæthers ånd.

Våre tanker går til Ragna og Kåres øvrige familie. Vi lyser fred over Kåre Sæthers minne.

Svein Sandnes

Olsok på Vølneberg

Ca. 40 deltakere kunne glede seg over at regnet holdt seg unna på årets olsok-arrangement på Vølneberg. Svein Sandnes kåserte om bakgrunnen for olsok og feiringas historie. Sogneprest John Olav Stokstad Larsen holdt en kort andakt knyttet til olsok-budskapet. Det er tredje gang historielaget og Sørums bygdekvinnelag markerer olsok. De frammøtte kunne også besøke gamleskolen, redskapssamlingen, linpresseriet og vevstua.

Kulturminnedagen 8. sept.

Temaet er i år ”Til glede og besvær” – forsamlingshus, ungdomshus og bedehus. Historielaget har invitert alle forsamlingshus i Sørums til å holde åpent i valglokalenes åpningstid og presentere husets historie. Nærmere informasjon om hvilke forsamlingshus som er åpne bekjentgjøres.

Sørum-Speilet

Artikler fra Blaker og Sørum historielag

Redigeres av Svein Sandnes

Returadresse: Svein Sandnes, Eidsvegen 1

1927 RÅNÅSFOSS

B